

Glavni dio knjige jest *Zapisnik drevnog samostana svetog Antuna čudotvorca u Našicama* (1-239) koji započinje kratkim predgovorom čitatelju i donosi kratku povijest samostana svetog Antuna Padovanskog u Našicama od 1373. godine, kada je osnovan, pa sve do 1719. godine, opisujući događaje u kraćim crtama, iako nas kronogram u naslovu upućuje na to da je pisanje *Zapisnika* započeto 1739. godine. Izvornik je pisan gotovo u cijelosti latinskim jezikom, a latinski tekst usporedno slijedi hrvatski prijevod. Zbog lakšeg snalaženja u tekstu, prevoditelji su oznake godina označili na desnoj margini prijevoda. Tekst obiluje digresijama, pa je u prijevodu u zagradi navedena godina na koju se digresija odnosi. Isto tako *Zapisnik* sadrži i tri teksta koji su nezavisni od kronike: *Dekret Siksta IV. o vinogradima i posjedima* (55-59), *Pregled odredbi sabora u Ostrogonu godine 1786., dana 7. rujna, pod predsjedanjem kardinala Batthányja* (189-193) i *Znamenito putovanje Njegova Posvećenog Veličanstva u Moskoviju, što ga je poduzeo 1780. godine, prevalivši 600 milja, opisano od strane oca Ferenc Xavéra Kalataya, bivšeg isusovca, vojnog poglavara u Lavovu i pratioca na tom putu, očevica i vjerodostojnog izvjestitelja o pothvatu* (195-203), što je zapravo prikaz putovanja cara Josipa II. u Rusiju. Ljetopis, koji je sačuvan u vrlo dobrom stanju, može nam rekonstruirati kakvo je bilo djelovanje franjevac u Našicama, kakav je bio odnos fratara prema političkim previranjima, kako su ta previranja utjecala na cjelokupnu samostansku zajednicu, kako su se odnosili prema društvenim zbivanjima te kako su ti događaji utjecali na maloga čovjeka.

Nakon prijepisa *Zapisnika* slijedi mnoštvo dodataka: *Leksikon osoba* (241-314), *Kronologija 1699.–1787.* (321-325), *Popis svjetovnih i duhovnih poglavara i dužnosnika* (327-331), *Tumač mjera i novčanih jedinica* (333-341) te *Kazalo pojmova* (343-256), *osoba* (357-365) i *geografskih pojmova* (367-370), koje je priredio Milan Vrbanus i koji kao takvi pomažu pri proučavanju povijesti samostana u Našicama i čitatelju omogućavaju lakše razumijevanje priređenog ljetopisa. Pojedini prilozi sadrže i popis literature koja je konzultirana pri njihovu nastajanju.

Zapisnik franjevačkog samostana u Našicama, knjiga I (1739.–1787.) bitan je doprinos historiografiji jer iz nje možemo zaključiti kolika je zapravo važnost te kronike kao izvora za proučavanje regionalne i mjesne povijesti. Iz nje su nam vidljivi i svi segmenti duhovnog, društvenog i političkog života koji su bili aktualni u vremenu kada je kronika pisana. Kao takav, ovaj ljetopis može nam poslužiti kao izvor i poticaj za daljnje proučavanje kronika kao crkvenih izvora, jer se iz njih može vjerno iščitati ne samo duhovna, već i društvena i politička povijest vremena u kojem je kronika napisana.

Ana Zujčić

Vladimir Aleksejevič Mošin, *Pod teretom. Autobiografija*, Prevod i komentari Nesiba Palibrk-Sukić, Narodna biblioteka Srbije – Gradska biblioteka Pančevo, Pančevo 2008., 283 str.

U povodu dvadesete godišnjice smrti istaknutog bizantologa i stručnjaka za pomoćne povijesne znanosti Vladimira Mošina u Pančevu je izašao iz tiska prijevod njegove autobiografije. Knjiga je to istovremeno dirljiva i zanimljiva svima koje iz bilo kojih razloga zanima životopis tog povjesničara na čiji su se dug i iznimno kompliciran život odrazili turbulentni događaji u njegovoj domovini – Rusiji, ali i sve ono što se zbivalo u Jugoslaviji od početka dvadesetih godina 20. stoljeća, kada se u nju doselio, sve do kasnih osamdesetih, kada je njegov život završio. Kako je tijekom svoga profesionalnog rada i znanstvene karijere, koja nije bila

nimalo jednostavna i pravocrtna, Vladimir Mošin promijenio nekoliko akademskih sredina unutar jugoslavenske države, njegova bi autobiografija mogla poslužiti i kao vrlo koristan povijesni izvor za istraživače razvoja historijske znanosti u Srbiji i Makedoniji, gdje je radio, ali i u Hrvatskoj, u kojoj je doktorirao te kojoj je darovao više godina svoga rada na čelu Arhiva Historijskog instituta JAZU.

Najveća zasluga za izdavanje Mošinove autobiografije pripada bibliotekarki Gradske biblioteke u Pančevu i istraživači povijesti ruske emigracije u Srbiji – Nesibi Palibrk-Sukić, koja je rukopis pronašla, prevela ga s ruskog te priredila ovo izdanje sastavljajući bilješke o osobama spomenutima u tekstu i ostale potrebne komentare.

Kako saznajemo iz *Uvodnih napomena* priređivačice, fotokopije rukopisa koje su poslužile za Mošinovu autobiografiju odnedavno se nalaze u Zavičajnom fondu Gradske biblioteke u Pančevu, a sâm rukopis pronađen je u ostavštini Sergeja Trojickog (danas u privatnoj zbirci). Vjerojatno je to jedan od četiri primjerka *Memoara* Vladimira Mošina koje je on diktirao – boraveći u to vrijeme u Rusiji – svojoj sestri Galini i nekim drugim prijateljima. Jedan primjerak *Memoara* spominje Rima V. Bulatova u tekstu *Osnivač jugoslavenske paleografske nauke – V. A. Mošin*, objavljenom u zborniku *Ruska emigracija u Jugoslaviji* (Moskva 1996.).

Vladimir Aleksejevič Mošin rodio se 1894. godine u Sankt-Petersburgu, gdje je proveo i veći dio djetinjstva te se upisao na sveučilište. Prvi svjetski rat poremetio je redovni tijek njegova studija. Povučeni – kako sâm kaže – “dobrovoljačkim zanosom” svojih kolega iz gimnazije Mošin je stupio u vojnu službu i neko vrijeme proveo na galicijskoj, a potom na kavkaskoj fronti. Kasnije je boravio i studirao u Tiflisu i Kijevu, gdje je usprkos burnim revolucionarnim promjenama nastavio studij, radio u kazalištu i upoznao svoju buduću suprugu. Nakraju je mobiliziran u vojsku koja se borila protiv Crvene armije, a potom je, prilikom povlačenja, zajedno sa suprugom napustio Rusiju preko Krima.

Putnike koji su tjednima brodom putovali u neizvjesnost preko Crnog mora i Istanbula sudbina je odvela u Bakar, odakle su prebačeni u Koprivnicu; tamo je bračni par Mošin živio idućih nekoliko godina. Vladimir Aleksejevič i njegova žena Olja radili su u koprivničkoj gimnaziji: on je predavao povijest i geografiju, a njegova žena francuski jezik. U međuvremenu je položio završne ispite i stekao sveučilišnu diplomu te se nastavio baviti istraživanjem i pisanjem povijesnih radova. U proljeće 1928. godine doktorirao je na zagrebačkom Sveučilištu radom o normanskoj kolonizaciji na Crnom moru. Život Mošinovih u Koprivnici poprimio je “ustaljen tok”, a podršku su dobivali i od hrvatskih prijatelja i od znanstvenika, pripadnika ruske emigracije naseljene u Jugoslaviji.

Iako se znanošću u početku bavio samo “*sebe radi*, iz zadovoljstva, zbog naučne znatiželje i instinktivne težnje za proširenjem svog kulturnog horizonta”, s vremenom je Mošin pomislio i na znanstvenu karijeru te se počeo interesirati za mogućnost zaposlenja na beogradskom Univerzitetu, a predloženo mu je i da se kandidira za mjesto docenta bizantologije u Skoplju. U potpunosti je gradu uskoro počeo predavati, ali bez službenog imenovanja. Da bi se što bolje pripremio za bavljenje poviješću Bizanta, Vladimir Mošin jedno je ljeto proveo u Grčkoj učeći jezik. Od tog se trenutka posvetio ozbiljnim bizantološkim istraživanjima; predavao je u Skoplju kamo je otišao sam, bez obitelji – žene i sina Nikole, koji su još neko vrijeme nastavili živjeti u Koprivnici. Zbog financijskih restrikcija i zamrzavanja novih zaposlenja, u međuvremenu se Mošin morao vratiti na svoje staro radno mjesto u koprivničkoj gimnaziji.

Kako je u proljeće 1932. godine zbog demonstracija koje su đaci organizirali protiv beogradskog režima gimnazija u Koprivnici zatvorena, sudbina je Mošina i njegovu obitelj iznenada bacila u Pančevo, u novu sredinu koja se – kako i sam kaže u autobiografiji – “mnogo razlikovala od koprivničke, s kojom smo se za dvanaest godina života veoma srodili”. U prilagođavanju su Mošinovima pomogle veze s lokalnim društvom ruskih imigranata, a Vladimir Aleksejevič počeo je tješnje surađivati s beogradskim Univerzitetom, gdje je izabran za privatnog docenta. Nastavio se intenzivno baviti bizantologijom, a surađivao je s Georgijem Ostrogorskim i Aleksandrom Vasiljevičem Solovjovim na izdavanju grčkih povelja srpskih vladara. Napokon je 1939. godine dobio namještenje na fakultetu u Skoplju. Tijekom tridesetih godina Vladimir Mošin više je puta boravio u Grčkoj, među ostalim i u samostanima na Svetoj gori (Atos), što je nesumnjivo utjecalo na jačanje njegova interesa za vjerska pitanja.

Rat i bugarska okupacija Makedonije ponovno su prekinuli Mošinovu znanstvenu karijeru te ga vratili natrag u Beograd, gdje se Vladimir Aleksejevič uzdržavao radeći kao profesor povijesti na Ruskoj muškoj gimnaziji. U to se vrijeme snažnije povezao s Ruskom pravoslavnom crkvom u Beogradu te je 1942. godine postao njezin svećenik. Nakon dolaska partizanskih vlasti Mošin je, zajedno s mnogim drugim ruskim imigrantima, uhićen te je kraće vrijeme proveo u zatvoru zbog sumnje na suradnju s Nijemcima (koja je pala na sve bijele emigrante). Ipak, izbjegao je sudbinu onih koji su bili žestoki protivnici sovjetskog režima te su kao takvi prognani iz Beograda ili osuđeni na kazne logora i otpremljeni u Rusiju. Rat je uzrokovao i veliku obiteljsku tragediju Mošinovih: njihov se jedinac Nikola potkraj rata našao u Francuskoj, a uskoro je ušao u Legiju stranaca i poginuo u Sajgonu 1947. godine.

Nakon rata Vladimir Mošin imao je priliku susretati se sa sovjetskim delegacijama znanstvenika koji su posjećivali Jugoslaviju. Kako primjećuje: “ugledajući se na sovjetsko iskustvo, državna vlast se pobrinula za obnovu Akademije nauka, posvećujući posebnu pažnju akademijama i naučnicima u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani”. Mošin je najprije postao suradnik Istorijskog instituta Srpske akademije nauka u Beogradu, a uskoro je pozvan u Historijski institut JAZU u Zagreb te je imenovan direktorom tamošnjeg arhiva. Godine 1948. Mošinovi se sele u Zagreb, u bivši stan Ante Trumbića; u dijelu tog stana bila je smještena Orijentalna zbirka koju je vodio Sulejman Barjaktarević. Iako teška srca, Mošin je odbio mjesto u Vizantološkom institutu SANU koje mu je nuđeno nešto kasnije jer očito više nije imao snage ponovno se seliti natrag u Beograd.

Idućih desetak godina Vladimir Mošin bio je presudna osoba za rad Historijskog instituta JAZU, čiji je najvažniji i najaktivniji sastavni dio bio upravo arhiv što ga je vodio Mošin. No, to zagrebačko razdoblje Mošinove karijere također je završilo neočekivano naglo i u neugodnim okolnostima. Vladimira Mošina u Zagrebu su tolerirali dok je mukotrpno radio na izdavanju izvorne građe. U trenutku kada je postalo aktualno pitanje njegova imenovanja ravnateljem Historijskog instituta JAZU situacija se bitno promijenila. Naišao je na zakulisne igre i protivljenje akademika te je praktički izbačen s Instituta i umirovljen 1959. godine. Nemogućim se pokazao i nastavak znanstvenog rada u Hrvatskoj, pa je Mošin – još uvijek vitalan i pun želje za novim istraživanjima – morao pokušati pronaći mjesto za sebe drugdje, najprije u Beogradu, u Narodnoj biblioteci Srbije, gdje je osnovao arheografski odjel, a kasnije u Skoplju, u Državnom arhivu Makedonije i u drugim institucijama. U Skoplju je doživio i svoje zadnje dane – preminuo je 1987. godine.

Hrvatskim čitateljima zasigurno je najzanimljiviji onaj dio Mošinove *Autobiografije* u kojem on opisuje svoje zagrebačke dane i rad u Historijskom institutu JAZU. Na taj se dio odnosi poglavlje od tridesetak stranica na kojima se Mošin prisjeća svojih suradnika na Institutu, detaljno opisuje uvjete u kojima je taj institut započeo s radom, svoju suradnju sa Staroslavenskim institutom, izdanja na kojima je radio i tijek rada na sređivanju arhiva. Kako se Mošin posebno istraživački bavio vodenim znakovima, dosta je pažnje posvećivao radu u Dubrovačkom arhivu, gdje je prikupljao materijale za rad, te se sa zadovoljstvom sjeća svojih boravaka tamo i ugodne atmosfere na koju je nailazio te prijateljstva s Branislavom Nedeljkovićem, koji je radio u Institutu SANU u Dubrovniku. "Olja i ja smo tih godina živjeli srećno" – prisjeća se Mošin u autobiografiji svoga zagrebačkog razdoblja, a osjećaj spokoja davala mu je – izgleda – i svećenička služba u zagrebačkoj pravoslavnoj crkvi, čemu također posvećuje nekoliko odlomaka teksta. Govori i o putovanju 1956. godine u Rusiju, koju je tada zajedno sa ženom posjetio prvi put nakon 35 godina emigrantskog života. Nakon toga još je nekoliko puta odlazio na putovanja u domovinu te održavao dobre veze sa sovjetskim znanstvenicima, što mu zasigurno nije pomoglo u trenutku kada se odlučivalo o njegovoj sudbini u Historijskom institutu JAZU. Kao Rus, bio je po definiciji sumnjiv vlastima, a kao znanstvenik širokih svjetskih veza i ugleda na sebe je navukao sumnjičavost, pa i ljubomoru kolega.

Na preko dvjesto stranica knjige *Autobiografija* Vladimira Mošina možemo pratiti njegovu neobičnu sudbinu; priča započinje Mošinovim sjećanjem na roditelje i rodbinu, a završava oko 1980. godine. Kronološkim redom on mirno pripovijeda o okolnostima u kojima se zatekao, govori vrlo otvoreno, čak i intimno o djetinjstvu i mladosti, o Prvom svjetskom ratu i prilikama u Rusiji, o putovanju u emigrantsku neizvjesnost, o životu i radu u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i, kasnije, Jugoslaviji. Čitatelj s njime putuje od Rusije do Jugoslavije, pa preko Koprivnice, Skoplja, Pančeva i Beograda do Zagreba, pa opet preko Beograda do Skoplja, prateći sudbinu koja uistinu čitatelja može na trenutke i potresti i rastužiti. Istovremeno Mošin donosi pregršt različitih informacija, osobito o znanstvenom životu i o razvoju historiografije, te zapažanja o osobama i okolnostima s kojima se susretao. Autora upoznajemo kao iznimno skromnu osobu, blagonaklonu prema svima, kao čovjeka pomirenoga s tužnom sudbinom, koji krivicu za svoje nedaće uvijek najprije traži kod sebe, a kod drugih nalazi gotovo uvijek pozitivne strane.

Predgovor knjizi, naslovljen *Sećanja protojereja, akademika V. A. Mošina*, napisao je podđakon Andrej Tarasjev, predsjednik Društva za očuvanje spomena na Ruse u Srbiji, a uvodne napomene sastavila je prevoditeljica i priređivačica knjige Nesiba Palibrk-Sukić. Nakraju se donosi i dvadesetak fotografija iz života Vladimira Mošina te detaljna bibliografija njegovih radova.

Magdalena Najbar-Agičić

Andrija Štampar, *Dnevnik s putovanja 1931.–1938.*, priredili i uredili Željko Dugac i Marko Pećina, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar", Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Srednja Europa, Zagreb 2008., 839 str.

U suradnji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar", Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i izdavačke kuće Srednja Euro-